

Uluslararası Korumada Çok Vatandaşlık Meselesine Genel Bakış^(*)

A General Overview of the Problem of Multiple Nationality in International Protection

Dr. Öğr. Üyesi Belkis VURAL ÇELENK^(**)

Öz

Prencip olarak bir kişi vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülkenin sağladığı ulusal korumadan yararlanır. Eğer bu ulusal koruma kişiye sağlanmaz ise bu korumayı ikame edecek uluslararası koruma statüsü gündeme gelmektedir. Özellikle uluslararası korumanın amacına bakıldığında, birden çok vatandaşlığa sahip kişiler için uygulanır bir koruma olmadığı düşünülebilir. Birden çok vatandaşlığın varlığında, somut olayda fiili durumlar dikkate alınmaksızın, uluslararası koruma otomatik olarak reddolunmamalıdır. Sahip olunan vatandaşlığın etkili bir vatandaşlık olup olmadığı, uluslararası koruma başvurusu değerlendirirken, ulusal korumayı ikame edecek uluslararası korumaya ihtiyaç olup olmadığı açısından ayrıntılı şekilde incelenmelidir. Bu çalışmada öncelikle çok vatandaşlık kavramı ele alınacak olup, uluslararası koruma başvurusu yapılması halinde çok vatandaşlık meselesine ilişkin genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Çok Vatandaşlık, Uluslararası Koruma, Etkili Vatandaşlık, 1951 Tarihli Sözleşme, BMMYK.

Abstract

In principle, a person enjoys the national protection of the state where s/he is bound by citizenship. If this national protection is not provided, international protection may replace the national protection. Considering the purpose of international protection, it can be thought that it is not applicable for persons having more than one citizenship. However, in case of multiple citizenship, international protection should not be refused regardless of the factual situations in the concrete case. In situations where the citizenship held does not effectively provide a citizenship status, evaluation of international protection applications should include the examination whether that

^(*) Araştırma Makalesi / [Makale Geliş Tarihi](#): 27.03.2023 - [Makale Kabul Tarihi](#): 10.08.2023
[DOI](#): 10.56701/shd.1271606

^(**) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalı, Ankara - Türkiye
[E-posta](#): vuralbelkis@gmail.com
[Orcid No](#): <https://orcid.org/0000-0003-0376-0147>

citizenship provides the applicant with national protection and there is a need for international protection that would substitute national protection. In this study, firstly an introduction will be made on the subject of multiple citizenship, and then a general overview will be provided about the problem of multiple citizenship in case of an international protection application.

Keywords

Multiple Nationality, International Protection, Effective Citizenship, The 1951 Convention, UNHCR.

GİRİŞ

Günümüzde milletlerarası ilişkilerin artmasıyla çok vatandaşlık halleri yaygınlaşmıştır. Çok vatandaşlık halinde bireyin kural olarak birden fazla devletle arasında vatandaşlık bağı vardır¹. Bu bağı sonucunda birey vatandaşı olduğu ülkelerin ulusal korumalarından yararlanır. Uluslararası koruma kavramı² bir kimsenin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ya da yaşadığı ülkenin ulusal korumasından belirli sebeplere dayalı olarak yoksun kalması halinde temel insan haklarını korumaya yönelik uluslararası hukukun gerektirdiği eylemlerin uluslararası toplumca alınmasını karşılayan bir mekanizmadır³.

Çok vatandaşlık hallerine uluslararası koruma başvurularında nadiren de olsa rastlanması imkân dahilindedir. Uluslararası koruma arayışında olan bir kimse- nin, zulme uğrama kaygısıyla terk ettiği, hayatının neredeyse tamamını geçirdiği vatandaşlık ülkesinin dışında bir başka devletin vatandaşlığını taşıyor olması mümkündür. Böyle bir durumda söz konusu kişinin vatandaşı olduğu diğer ülkenin ulusal korumasından yararlanması beklenir. Ancak bazı haller olabilir ki diğer devletin vatandaşlığı kişiye ulusal koruma sağlayacak kadar etkili bir vatandaşlık olmayabilir. Uluslararası koruma statüsüne başvuru halinde bu kişi özelinde etkili vatandaşlık tartışmasının yapılmasını gerektirebilir. Uluslararası koruma hukuku açısından etkili ya da etkili olmayan vatandaşlık tartışmaları özellikle sahip olunan diğer vatandaşlığın-kişiye sağlayacağı koruma üzerinde yoğunlaşmaktadır.

¹ Doktrinde çok vatandaşlık hallerini ifade etmek üzere çifte vatandaşlık kavramı da kullanılmaktadır. Erdoğan Göğler, "Çifte Vatandaşlık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1995, 44/1-4, (1995), 129. Rona Aybay, "Çifte Uyruluk Sorunu", *İnsan Hakları Yıllığı*, 15 (1993), 104.

² Uluslararası koruma kavramı çalışmada Türk yabancılar hukukunda yer alan uluslararası koruma türlerini karşılayacak şekilde kullanılmış olup, "sığınma" ve "mülteci" ifadelerine ise çalışmada kullanıldığı yere uygun düştüğü bilinci ile yer verilmiştir. Konu hakkında ayrıca bkz. Sibel Özel, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi" *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 37/2 (2018) 256 vd.

³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan temel kavramlar sözlüğünde (*Master Glossary of Terms*) verilen tanıma göre, "uluslararası toplumun, menşe ülkeleri dışında bulunan ve ulusal korumadan yoksun olan belirli bir kategori içerisindeki kişilerin temel haklarının, uluslararası hukuk esas alınarak korunması amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler" bkz. UNHCR (BMMYK), *Master Glossary of Terms*, "International Protection" (Erişim 21.02.2023).

Çok vatandaşlığın uluslararası koruma statüsünün verilmesi esnasında tartışıldığı durumlara ise zaman zaman uygulamada rastlanılmıştır. Endonezya'nın Doğu Timor'u ilhaki esnasında, Doğu Timor vatandaşlarının Avusturalya'ya yaptığı sığınma başvurularında çok vatandaşlık konusu tartışılmıştır⁴. Doğu Timor'da yaşanan olaylardan kaçarak Avustralya'ya sığınma başvurusunda bulunun Doğu Timor vatandaşlarının Portekiz vatandaşı olmaları başvuruları etkilemiştir⁵. Yine, Sovyet Yahudilerinin Sovyet rejiminden kaçarak ABD'de uluslararası koruma arayışları, bu kimselerin İsrail'e dönüş yasası kapsamında İsrail vatandaşı kabul edilmeleri gerekçesiyle doktrinde çeşitli tartışmalara yol açmış ve yargı kararlarına konu olmuştur⁶.

Dikkat edilmelidir ki, her somut olayda uluslararası koruma ihtiyacında olan bireyin sahip olduğu ikinci vatandaşlığı kendisine sağladığı koruma farklı olabilir. Yakın zamanda Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'nda ön karar usulüne konu olmuş bir uluslararası koruma başvurusunda etkili koruma değerlendirmesine rastlanılmaktadır⁷. Karara konu olayda, babasıyla birlikte uluslararası koruma başvurusunda bulunan çocuk, aynı zamanda babasından ayrı olarak ulusal korumasından faydalanabileceği üçüncü bir ülke vatandaşlığına sahip olduğu gerekçesiyle, babasının kazandığı uluslararası koruma statüsünden yararlandırılmamıştır. ABAD, karara konu olayı uluslararası korumada etkili vatandaşlık konusu özelinde değerlendirmemiştir. Ancak ABAD kararının içeriğinden, devlet makamları ve mahkemelerinin çocuk olan başvuruçunun etkili korumasından yararlanabileceği bir ülkenin vatandaşı olmasını uluslararası koruma başvurusunun kabul edilmesine engel olacak şekilde dikkate aldıkları anlaşılmaktadır⁸.

⁴ Doğu Timor'dan kaçan başvuruçuların pratik açıdan uluslararası koruma arayışında olduğu ülke, komşu ülke Avustralya olmuştur. Ancak Doğu Timorlu başvuruçuların ülkelerinden binlerce kilometre uzakta olan Portekiz'in vatandaşlığını taşıyor olmalarına dair bir kısım sorular Avustralya mahkemeleri nezdinde gündeme gelmiştir. Özellikle Portekiz'in Doğu Timor vatandaşlarına ulusal koruma sağlayacak kadar etkili bir vatandaşlık olup olmadığı hususunun mahkemelerce değerlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Değerlendirme için bkz. *Jong Kim Koe v Minister for Immigration; Multicultural Affairs*, 306 FCA, Australia: Federal Court, 2 May 1997, https://www.refworld.org/cases, AUS_FC,3ae6b6eb4.html (Erişim 20.06.2023)

⁵ Konu hakkında kapsamlı değerlendirme için bkz. Piotrowicz Ryszard, "Refugee Status and Multiple Nationality in the Indonesian Archipelago: Is There a Timor Gap", *International Journal of Refugee Law*, 8/3 (1996), 320. Başvurularda Portekiz vatandaşlığının etkisine dair değerlendirme *Lay Kon Tji v Minister for Immigration & Ethnic Affairs* [1998] 1380 FCA, 1380 FCA, Australia: Federal Court, 30 October 1998, https://www.refworld.org/cases, AUS_FC,3ae6b76014.html (Erişim: 20.06.2023).

⁶ Bkz. Jon Bauer, "Multiple Nationality and Refugees", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 47 (2014), 906.

⁷ *LW v. Bundesrepublik Deutschland*, C- 91/20, 9 November 2021, ECLI:EU:C:2021:898.

⁸ *LW v. Bundesrepublik Deutschland* kararının 34. paragrafında esas davadaki Alman mahkemesinin etkili vatandaşlık hususuna ilişkin vurgusu şu şekildedir: "Ön karar talep eden mahkeme, başvuruçunun annesi aracılığıyla vatandaşı olduğu üçüncü bir ülke olan Tunus'ta etkili korumadan yararlanabileceğine işaret etmiştir. Bu bağlamda, söz konusu mahkeme, esas davadaki başvuruçuya, zulme

Uluslararası koruma arayışındaki bir kimsenin halihazırda ulusal korumasından faydalanabileceği bir vatandaşlığı bulunduğu gerekçesiyle uluslararası koruma ihtiyacında olmadığı sonucuna otomatik olarak varılabilir. Ancak vatandaşlığın kişiye etkili ulusal koruma sunmadığı hallere de rastlanılabilir. Bu halde uluslararası koruma değerlendirmesinin bunlar dikkate alınarak yapılması gereklidir.

Çalışmada ilk olarak çok vatandaşlık hallerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak, ardından çok vatandaşlığa sahip olma halinin uluslararası koruma statüsü talebi üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

I. ÇOK VATANDAŞLIK KAVRAMI

Devletler, vatandaşlık hukukunda özellikle vatandaşlığın kazanılmasında kendi menfaatlerini gözeterek düzenleme yapmakta serbesttir. Ancak bu serbestinin sınırlarını uluslararası hukukta kabul edilen prensipler belirlemektedir⁹. En yaygın vatandaşlık kazanma hali bir devletin vatandaşlığının doğum yoluyla kazanılması olarak kabul edilen asli kazanmadır¹⁰. Doğumla kazanmada soybağı veya doğum yerine bağlı olarak vatandaşlık kazanılır. Bir kişi anne ya da baba arasında mevcut bulunan soybağı neticesinde soybağı esasına (*ius sanguinis*) dayalı olarak vatandaşlık kazanabilir. Bu halde hukuken geçerli bir soybağının varlığı önemli olup, doğumun nerede gerçekleştiği dikkate alınmaz¹¹. Doğum yeri esasını ise doğumun nerede gerçekleştiğine hukuki sonuç bağlar ve bu esas aynı zamanda toprak esasını (*ius soli*) olarak da anılır. Doğum yeri esasında doğum hangi ülkede gerçekleşmişse kişi o ülkede vatandaşlık kazanmaktadır¹². Bugün, devletlerin çoğunun yaklaşımı her iki esasını da bir arada uygulamak yönündedir¹³. Şüphesiz vatandaşlık bağının kurulmasında hangi esasın kabul edileceği her devlet için siyasi bir tercih olup, göç, toprak büyüklüğü, nüfus yoğunluğu gibi sebeplerle devletten devlete değişiklik göstermektedir. Örneğin Türk vatandaşlık sisteminde karma esas özellikle vatansızlığın önlenmesi amacıyla hizmet edecek şekilde kabul edilmiştir¹⁴. Türk hukukunda kabul edilen mevcut düzenleme ile soybağına öncelik verilmekte ancak

uğramaya ve Alman makamlarının mülteci statüsü verdiği babasının menşe ülkesi olan Suriye'ye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmeye karşı gerekli korumayı Tunus Cumhuriyeti'nin sağlayamadığını veya sağlamaya isteksiz olduğunu düşündürecek hiçbir şey olmadığını belirtmektedir." Alıntılanan paragraf için bkz. Belkis Vural Çelenk, "Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 9 Kasım 2021 Tarihli LW ve Almanya Federal Cumhuriyeti Kararı Çevirisi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi Prof. Dr. M. Fatih UŞAN'ın Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı*, 2 (2022), 1802.

⁹ Doğan Vahit vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku* (Ankara: Savaş Kitabevi, 2022), 55.

¹⁰ Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 55.

¹¹ Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 29.

¹² Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 29.

¹³ Bauer, "Multiple Nationality", 914.

¹⁴ Rona Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), 101.

soybağı ile vatandaşlık kazanılamaması üzerine doğum yeri esasının sınırlı şartların varlığı halinde söz konusu olduğu görülmektedir¹⁵. Türk hukukunda doğum yeri esası soybağı esasının aksine Anayasa’da düzenlenmemiştir. Buna karşın, her iki esasa dair kanunda düzenleme yapılmış olması dikkate alınarak, doğum yeri esası soybağı esasına göre istisnai bir esastır demek de isabetli değildir¹⁶.

Kişilerin sınır aşan aile ilişkilerine sahip olması, özellikle bu ilişkilerden doğan çocukların soybağı ilişkileri ya da doğum yeri esasına dayalı olarak vatandaşlık kazanılan bir ülkede dünyaya gelmeleri günümüzde çok vatandaşlık hallerinin de artışına yol açmaktadır¹⁷. Ayrıca kişi, doğumla kazandığı vatandaşlığını kaybetmeden, başka bir ülkenin vatandaşlığını mükteseben kazanabilir. Müktesep vatandaşlık kavramı doğum olayından başka bir sebebe dayanılan vatandaşlığı ifade eder¹⁸. Vatandaşlığın mükteseben kazanılması pek çok devletin hukukunda kabul edilmektedir. Bu halde evlenme, evlat edinilme veya ilgili ülkede belirli bir süre ikamet etme gibi sebeplerle vatandaşlık kazanımı söz konusu olmaktadır¹⁹.

Çok vatandaşlık hallerini ortaya çıkaran olgular ise doğum ya da mükteseben kazanma halleri ile sınırlı değildir²⁰. Tarihte siyasi tercihlerin sonucu olarak da devletlerin milli bağları dikkate alarak toprakları dışındaki bireyleri vatandaş ilan etmiş olduklarına rastlanmaktadır. Örneğin, komünist yönetimden kaçan Alman soyundan kimseler Almanya toprağına ayak basmaları ile Anayasaya dayalı olarak otomatik vatandaş sayılmıştır.²¹ Benzer bir düzenleme Kuzey Kore yönetimi altındaki kişiler için geçerlidir. Güney Kore Anayasası tüm Kore’yi bir ülke olarak tanımlamakta ve Kuzey Kore vatandaşlarının aynı zamanda Güney Kore vatandaşları olduğunu kabul etmektedir²². Kolonyal sebeplerle de çok vatandaşlık meselesi doğmaktadır. Doğu Timor vatandaşlarının, Doğu Timor’un 16. yüzyıldan 1975 yılına kadar²³ Portekiz kolonisi olmasına dayanarak, Portekiz vatandaşlığına sahip olmaları da örnekler arasındadır²⁴.

¹⁵ 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu “Doğum yeri” başlıklı 8/1. maddesi şu şekildedir: “Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşdır.”

¹⁶ Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2021), 70 vd.

¹⁷ Bauer, “Multiple Nationality”, 914.

¹⁸ Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (İstanbul: Beta, 2022), 116.

¹⁹ Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 75 vd.

²⁰ Erdoğan Göğler doğum yoluyla ve mükteseben vatandaşlık kazanma hallerine düzenli çifte vatandaşlığı ortaya çıkaran olgular olarak işaret etmiştir. Bkz. Göğler, “Çifte Vatandaşlık”, 149.

²¹ Bauer, “Multiple Nationality”, 962, dn. 264.

²² Bauer, “Multiple Nationality”, 908; Andrew Wolman, “North Korean Asylum Seekers and Dual Nationality”, *International Journal of Refugee Law*, 24/4 (2012), 798.

²³ 1975 yılında Endonezya’nın Doğu Timor’u ilhakı ile adadaki Portekiz yönetimi sona ermiştir. Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 321.

²⁴ Doğu Timorluların Portekiz tarafından Portekiz vatandaşı kabul edilmeleri hakkında bkz. Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 323-324.

Her ne kadar burada bahsedilen örneklerde olduğu gibi ilk bakışta birden çok vatandaşlık durumu görünmekte olsa da özellikle siyasi saiklerle bireylere tanıyan bu tür vatandaşlık statülerinin olağan vatandaşlık statüsünden ayrılarak etkili vatandaşlık statüsü sağlamadığı durumlar oluşabilir. Bu hallerin aşağıda bahsedeceğimiz, ülkeye giriş ve ikamet hakkı vermediği ve bu nedenle etkili ulusal koruma sağlamadığı durumlarda, uluslararası korumanın ikame koruma olarak değerlendirilmesi ihtimali gündeme gelecektir.

A. ULUSLARARASI HUKUKTA ÇOK VATANDAŞLIK

Vatandaşlığın kazanılması ve kaybı, uluslararası hukukta yeknesak kurallar getiren çok taraflı sözleşmelerle düzenlenmemektedir. Bilindiği üzere, uluslararası hukukta bir egemen devlet kime, nasıl vatandaşlık kazandıracağı hususunda kural olarak serbesttir²⁵. Ancak bu serbestinin sınırsız olmadığı uluslararası metinlerde yerini almıştır. Örneğin, 1930 tarihli *Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi*²⁶ 1. maddesi, her ülkenin kendi hukukuna göre kimin vatandaşı olacağını belirleyeceğini düzenleme altına almıştır. Maddenin devamında ise bu vatandaşlığın uluslararası sözleşmeler, uluslararası teamül hukuku ve hukukun genel ilkeleri ile uyumlu olduğunda tanınır bir vatandaşlık olacağını vurgulamıştır²⁷. Aynı yönde, 1997 tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin²⁸ 3. maddesi de vatandaşlığın hem

²⁵ Bilgin Tiryakioğlu, "Multiple Citizenship and Its Consequences in Turkish Law", *Ankara Law Review*, 3/1 (2006), 7. Ayrıca uluslararası hukukta devletlerin vatandaşlığını belirleme yetkisi için bkz. Gülce Gümüşlü Tunçağıl, "Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları", *Public and Private International Law Bulletin*, 41/1 (Haziran 2021), 104.

²⁶ Sözleşmenin İngilizce metni ve erişim adresi için bkz. *Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Law* <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b00.html> (Erişim 21.02.2023).

²⁷ 1930 Lahey Sözleşmesi 1.maddesinin İngilizce orijinal hali şu şekildedir. "It is for each state to determine its own law who are its nationals. This law shall be recognised by other States in so far as it is consistent with international conventions, international custom, and the principles of law generally recognised with regard to nationality."

Madde 1 Kimlerin kendisinin vatandaşları olacağını kendi kanunlarına göre belirlemek her bir devletin hakkıdır. Bu kanun, milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamüle ve vatandaşlıkla ilgili olarak genellikle kabul edilmiş ilkelere uygun olduğu ölçüde diğer devletler tarafından tanınacaktır.

Madde 2 Bir kimsenin belirli bir devletin vatandaşı olup olmadığı sorunu o devletin kanununa göre saptanacaktır.

Madde 3 Bu sözleşmenin hükümleri saklı kalmak üzere, iki veya daha fazla vatandaşlığı olan bir kimse vatandaşlığına sahip olduğu bu devletlerin her biri tarafından kendi vatandaşı olarak telakki edilebilir.

*Vatandaşlık Kanunlarının Çatışması ile İlgili Bazı Sorunlar Hakkında 1930 Tarihli Lahey Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri için bkz. Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk* (Ankara: Savaş, 2021) 447.*

²⁸ European Convention on Nationality, Strazburg, 6.XI.1997, European Convention Series No. 166, Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <https://rm.coe.int/168007f2c8> (Erişim 25.06.2023). Ayrıca Sözleşmenin Türkçe çevirisi için bkz. Alper Can Aykaç, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Strazburg, 6.XI.1997", *TBB Dergisi*, 77 (Temmuz-Ağustos 2008), 359-383. Türkiye Sözleşmeye taraf değildir.

devletlerin egemenlik alanında bir husus olduğunu vurgulamış²⁹ hem de vatandaşlık statüsünün devletlerce uygulanmasının milletlerarası sözleşmelere, uluslararası teamül kurallarına ve hukukun temel ilkelerine uygun olması gerektiğini düzenlemiştir³⁰.

Devletlere vatandaşlık hukukuna dair uygulamalarda yol gösterecek bir kısım direktif ilkeler mevcuttur. Söz konusu ilkelere Milletlerarası Hukuk Enstitüsü tarafından 1895 yılında yayınlanan tavsiye kararında ve ayrıca Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde yer verilmesi vesilesiyle de doktrinde vatandaşlığın klasik ilkeleri olarak işaret olunmaktadır³¹. Bunlar, ortaya konuldukları dönemde uluslararası hukukta ideal prensipler olarak nitelendirilmiş olmakla birlikte, günümüzde pratikteki sonuçları açısından etkinlikleri tartışılır hale gelmiştir³². İlk ilke: “Herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır”³³ İkinci ilke: “Herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır.” Üçüncü ilke ise “Herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır”³⁴ şeklindedir.

Bu ilkelere konumuzla irtibatı yoğun olan ikinci ilkeye değinilecektir. Bir kimsenin tek bir devlet ile arasında vatandaşlık bağı olabileceği gibi birden fazla devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olması da mümkündür³⁵. Ancak “Herkesin yalnız bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi bir kişinin birden çok vatandaşlığa sahip olmasının çeşitli sorunlar yaratacağı düşüncesine dayalı bir ilkedir³⁶. Devletler çağdaş gelişmeler karşısında menfaatlerinin gereği olarak bu ilkeyi daha esnek

²⁹ Güngör Gülin, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi” *MHB*, 17-18/1-2 (1997-1998), 229-250, s. 231.

³⁰ Güngör, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi” 233; Gümüüüü Tunçağıı, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları”, 104.

³¹ Güngör, *Tabiiyet*, 21 vd.

³² Aybay, “Çifte Uyruluk Sorunu”, 102-103.

³³ Bu ilke vatansızlığın önlenmesi özellikle de vatansızlığın yarattığı hukuki ve fiili durumların bertaraf edilmesini amaçlar. Güngör ise bu ilkeyi “*vatandaşlığı bulunmayan kimse olmamalıdır*” şeklinde ifade etmektedir. Güngör, *Tabiiyet*, 22 vd.

³⁴ “*Herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır*” ilkesi, kişilere özellikle iradi vatandaşlığın kaybı hallerinde devletlerin engeller çıkarmaması açısından önemli bir ilkedir. Bkz. Güngör, *Tabiiyet*, 35; Aybay, uygulamada bu ilkenin tam olarak kabul edilmesinin herkesin istediğı devletin vatandaş olabildiğini anlamına geleceğini ve gerçekleşmesi zor bir ilke olduğunu vurgular. Aybay, “Çifte Uyruluk Sorunu”, 106; Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 27.

³⁵ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi çok vatandaşlık haline ilişkin bir tanıma sahiptir. Sözleşmenin 2(b) maddesine göre “*çok vatandaşlık*” bir kişinin eş zamanlı olarak iki veya daha fazla vatandaşlığa sahip olması şeklinde ifade olunmuştur.

³⁶ Aybay, “Çifte Uyruluk Sorunu”, 103. Vatandaşlık hukuku alanında özellikle Avrupa’da 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında geleneksel yaklaşım, çok vatandaşlık hallerinin duygusal ve psikolojik gerekçelerle hukuka aykırılık teşkil ettiği yönündedir. Bkz. Olivier Vonk, *Dual Nationality in the European Union, A Study on Changing Norms in Public and Private International Law and in the Municipal Laws of Four EU Member States* (Brill, Nijhoff: Brill, 2012), 58-59. Ayrıca Fransız hukukçuların konuya yaklaşımı hakkında bkz. Raymond Boulbes, *La question de la double allégeance -Évolution à cet égard du droit français de la nationalité* (Paris: Dalloz, 1958), 67 vd.

uygulamaktadır³⁷. Ayrıca uluslararası hukukta da bir kimsenin birden çok vatandaşlık sahibi olmasına engel olan kurallar mevcut değildir³⁸. Bugün uluslararası hukuk düzenlemelerinin birden çok vatandaşlık halinde ortaya çıkması muhtemel sorunlara da kayıtsız kaldığı söylenemez³⁹.

Çok vatandaşlık halinde, birden çok devletin vatandaşlık bağına dayalı olarak sağlamakta olduğu hak ve yetkiler aynı kişide toplanmaktadır ve bu durum özellikle askerlik, diplomatik himaye hakkı⁴⁰ ile kanunlar ihtilafı kurallarının vatandaşlık bağlama noktasının kullanıldığı olumlu vatandaşlık ihtilafları⁴¹ şeklinde çeşitli meseleler ortaya çıkarmaktadır⁴².

Günümüzde, çeşitli milletlerarası sözleşmeler bu sorunlar için çözümler sunmaktadır. Örneğin yukarıda kısaca değinilen *1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi* bunlardan biri olarak gösterilir⁴³. Bunun yanında *1963 tarihli Çok Vatandaşlık Hallerinin Azaltılması ve Çok Vatandaşlık Hallerinde Askerlik Yükümlülüğü Konusunda Avrupa Sözleşmesi*⁴⁴ de bu bağlamda önemlidir. Bu sözleşmenin 5: (1) maddesine göre, birden fazla devletin vatandaşları sadece bir devlette askerlik yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır⁴⁵. Bu sözleşme beklenen ilgiyi görmemiş ve çok vatandaşlığın yaratacağı sorunları çözmek yerine çok vatandaşlığı engellemek istemesi nedeniyle doktrinde eleştirilmiştir⁴⁶. 1997 tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi de çok vatandaşlık durumunda askeri yükümlülüklerin tamamlanması başlıklı 21. maddesinde, kural olarak kişinin vatandaşı olduğu taraf devletlerden yalnızca birinde askeri yükümlülüklerini tamamlamasını öngörmektedir. Sözleşme madde

³⁷ Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 177. Aybay, "Çifte Uyrukluk Sorunu", 103.

³⁸ Tiryakioğlu, "Multiple Citizenship", 7.

³⁹ Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 177. Aybay, "Çifte Uyrukluk Sorunu", 103.

⁴⁰ Uluslararası teamül hukukunda bir ülke kendi vatandaşını bir başka ülkede hukuki yollara başvurarak koruma hakkını haizdir. Bir yabancı bir başka ülkedeyken bulunduğu ülkenin uluslararası hukuktan doğan bir sorumluluğuna yol açacak bir eylem ya da ihmal nedeniyle zarara uğrarsa bu koruma hakkı diğer ifadesiyle diplomatik himaye hakkı gündeme gelecektir. Nomer, doktrinde diplomatik himaye hakkını "*Vatandaş yabancı ülkede haksızlığa uğramış bulunan bir devletin, bundan dolayı yabancı devletle doğan anlaşmazlığının hukuki yollarla çözümlenmesini temin için başvurduğu milletlerarası bir usul*" olarak ifade etmektedir. Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021) 24.

⁴¹ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4 (1) (b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2015), 112 vd.

⁴² Güngör, *Tabiiyet*, 28.

⁴³ Göğ, "Çifte Vatandaşlık", 154.

⁴⁴ Sözleşmeye Türkiye taraf değildir.

⁴⁵ Sözleşme ve ilgili maddeleri için bkz. Nihal Uluocak, "Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Son Gelişmeler", *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, 7/ 2, (1987), 182.

⁴⁶ Göğ, "Çifte Vatandaşlık", 154.

21/3(a)'ya göre kişiye 19 yaşına girmeden önce bir seçim hakkı tanınmaktadır. Kişinin isteğine bağlı olarak mutaden sakin bulunduğu vatandaşlık devletinin askerlik görevi için aradığı süreye en azından eşit süre ile diğer vatandaşlık ülkesinde gönüllü askerlik yapmayı seçebilir. Kişi bu seçim hakkını kullanmaz ise mutaden hangi taraf devlette oturmakta ise bu devlette askerlik görevini yerine getirmelidir. Bu sayede sözleşmeye taraf diğer vatandaşı olduğu devletlerin de askerlik yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılacaktır⁴⁷.

Devletlerin çok vatandaşlık hallerine ilişkin yaklaşımları, vatandaşlık alanında sahip oldukları egemen anlayışın yansımaları olarak çeşitlilik göstermektedir. Bir devlet, çok vatandaşlık hallerini yasaklayabilir, sınırlandırabilir⁴⁸ yahut özgür bırakabilir⁴⁹. Vatandaşları ülkesi dışına çalışmaya giden devletler, çok vatandaşlık hallerine olumlu yaklaşmakta, diğer taraftan göç alan devletlerin ise, çok vatandaşlık hallerine karşı daha sınırlayıcı bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir⁵⁰. Bugün özellikle endüstri toplumlarının gerektirdiği sınır aşan insan gücünün varlığı karşısında, çok vatandaşlık hallerinin tamamen yasaklanabilmesinin fiilen mümkün olmadığı ortadadır⁵¹. Çok vatandaşlık hallerinin çeşitli hallerde sınırlandırılması da yine devletlerin vatandaşlık hukuku alanında sahip olduğu münhasır yetkinin bir uzantısıdır⁵². Buna göre devletler, vatandaşlık alanında sahip oldukları egemen yetkileri yine bu yetkinin sınırlarını dikkate alarak çok vatandaşlık hallerinin düzenlenmesinde kullanabilir.

Kişinin birden fazla devlet ile vatandaşlık bağının bulunması halinde, uluslararası hukukta teminat altına alınan, vatandaşın sınırdışı edilmezliği ilkesinden yararlanacağından şüphe yoktur. Bu durumda devletin kendi vatandaşlığına öncelik vererek ilgili kişiyi sınır dışı edemeyeceği kabul edilmektedir⁵³.

⁴⁷ Işıl Özkan- Uğur Tütüncübaşı, "Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler", *AÜHFD*, 57/3 (2008), 623.

⁴⁸ Örneğin Avusturya Anayasası 44. maddesine göre çifte vatandaşlık sahibi Avusturya vatandaşları Federal Parlamentoda Parlamenter olarak seçilmelerini kısıtlamaktadır. İlgili maddenin orijinali şu şekildedir. "Section 44 "Any person who -(i.)[i]s under any acknowledgement of allegiance, obedience, or adherence to a foreign power, or is a subject or a citizen or entitled to the rights or privileges of a subject or citizen of a foreign power: [...] shall be incapable of being chosen or of sitting as a senator or a member of the House of Representatives."

⁴⁹ Council of Europe (COE), *Report on Multiple Nationality*, (Strasbourg 2000), 12; Tiryakioğlu, "Multiple Citizenship", 7.

⁵⁰ Aybay, "Çifte Uyruklu Sorunu", 103. Örneğin Alman hukukunda sınırlı hallerde çok vatandaşlığa izin verilmesi ve detaylar hakkında bkz. Özkan-Tütüncübaşı, "Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler", 623.

⁵¹ Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku*, 74.

⁵² Özkan-Tütüncübaşı, "Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler", 621-622.

⁵³ Rona Aybay, "Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/2 (2003), 144.

B. TÜRK HUKUKUNUN ÇOK VATANDAŞLIK MESELESİNE YAKLAŞIMI

Türk vatandaşlık hukukunda 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası⁵⁴, 27 Kasım 2007 Tarihli 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)⁵⁵ ve 29 Mayıs 2009 Tarih ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK)⁵⁶'nundaki düzenlemeler dikkate alındığında çok vatandaşlık kabul edilmiştir.⁵⁷ 1982 Anayasası “*Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları*” başlıklı 62. madde ile Türk vatandaşlarının Türkiye ile bağlılıklarını özellikle de bu bağlılığın sürekliliğini sağlamak için devletin gereken önlemleri alacağını temin etmektedir. Doktrinde Göğer, bu maddenin Türk hukukunda çok vatandaşlığı destekleyen bir madde olduğunu ve bu maddenin yalnızca çalışmak için yurt dışında bulunanların değil, yabancı ülkede oturan tüm Türk vatandaşlarını kapsar şekilde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir⁵⁸. Bunun yanında, “*Çok Vatandaşlık*” başlığını taşıyan TVK 44. maddesi de hangi sebeple ve usulle kazanıldığına dair bir ayırım yapmaksızın, yabancı devlet vatandaşlığı kazanmış Türk vatandaşlarının, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri üzerine yapılacak inceleme sonucunda, ilgili kimselerin aynı kişi olduğunun idarece tespiti halinde, nüfus kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair bir açıklamada bulunulacağını düzenleme altına almıştır⁵⁹.

Türk vatandaşlık hukukunda çok vatandaşlığa sebep olan haller çeşitlidir. Örneğin, vatandaşlığın kazanılmasında soybağı esasının kabul edilmesine, çok vatandaşlık hallerinin sıklıkla görülmesine sebep olarak işaret olunmaktadır⁶⁰. Ayrıca 5901 sayılı TVK’da kabul edilen yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanma hallerinde kişinin doğumla sahip olduğu vatandaşlığı

⁵⁴ Resmi Gazete, 17844 (20 Ekim 1982).

⁵⁵ Resmi Gazete, 26728 (12 Aralık 2007). 27 Kasım 2007 Tarihli 5718 sayılı MÖHUK 4. maddesinde yetkili yabancı hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları hakkında, Türk hukukunun dikkate alınacağı kabul edilmiştir. Bu düzenleme Türk vatandaşlık hukukunda çok vatandaşlık halinin kabul edildiğinin bir diğer göstergesidir.

⁵⁶ Resmi Gazete, 27256 (12 Haziran 2009). 5901 Sayılı TVK madde3(1-b)’ye göre “*çok vatandaşlık, bir Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması*” şeklinde tanımlanmıştır.

⁵⁷ Ergin Nomer, “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık, *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, 14/ 1-2 (1994), 56; Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku*, 74.

⁵⁸ Göğer, “Çifte Vatandaşlık”, 131; aynı yönde bkz. Özkan-Tütüncübaşı, “Çifte Vatandaşlığa” İlişkin Gelişmeler”, 607.

⁵⁹ Konu sınırlamasını dikkate alarak Türk hukukunda çifte vatandaşlık hususunda 5901 Sayılı TVK öncesi durum açısından tartışmalara yer verilmemiştir. Bu tartışmalara ilişkin olarak özellikle 11.02.1964 tarihli ve 403 Sayılı TVK’da konuya ilişkin olarak 1981 tarihinde yapılan değişiklikler hakkında Ebru Karademir, “Türk Hukukunda Çifte/Çok Vatandaşlıktan Kaynaklanan Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/1 (2018), 244.

⁶⁰ Nomer, doktrinde bu esasın çifte vatandaşlık hallerine yol açmasına rağmen devletlerce ekseriyetle tercih edilen bir prensip olduğu vurgulanmaktadır. Nomer, “Çifte Vatandaşlık”, 56.

ğının terki aranmadığından⁶¹, çok vatandaşlık halleri ile karşılaşılması olağandır.

II. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU HALİNDE ÇOK VATANDAŞLIK SORUNU

Devletin vatandaşını ülkesine kabulü, uluslararası hukukta getirilmiş bir yükümlülüktür⁶². Bu yükümlülük mutlak nitelikte olup, devletin her durum ve zamanda vatandaşını ülkesine kabul zorunluluğu vardır⁶³. Bunun bireyler açısından görünümü “*yurda girme hakkıdır*”⁶⁴. Bu hak yalnızca devletin ülkesinde doğmuş, orada ikamet etmiş ve sonradan yurt dışına çıkıp tekrar ülke toprağına gelmek isteyen bir vatandaşla sınırlı olarak öngörülmemiştir. Bunun yanı sıra, bir ülke vatandaşı, ülke dışında doğmuş olup ülkesinde hayatı boyunca hiç yaşamamış olsa dahi devletin vatandaşını kabul yükümlülüğü kural olarak söz konusudur⁶⁵.

Ancak uluslararası hukuk düzenlemelerinde⁶⁶ kural bu olsa da devlet uygulamalarında bazı ayrıksı durumlar, diğer bir anlatımıyla istisnai hallere rastlanabilir. Vatandaşlık Kanunları kişiye vatandaşlık hakkı sağlıyor olabilir ancak kişinin bu vatandaşlık ülkesinin ulusal korumasından mahrum bırakılması söz konusu olabilir. Hukuk kurallarına göre vatandaş kabul edilen bir kimse, fiilen vatandaşlık statüsünün sağladığı hak ve yükümlülüklerle sahip olmayabilir. “*Etkisiz vatandaşlık*” olarak ifade olunan bu tür vatandaşlık halinde de uluslararası koruma arayışındaki bir kimse çok vatandaşlık engeli ile karşılaşacak mıdır sorusu akla gelmekte olup aşağıda bu soru değerlendirme konusu yapılacaktır.

⁶¹ Aynı yönde bkz. Nomer, “Çifte Vatandaşlık”, 56. 5901 sayılı TVK’nın yürürlükteki 11. maddesi Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının hali hazırda taşıdığı yabancı devlet vatandaşlığından çıkma şartı aramamaktadır. Ancak 5901 sayılı TVK mülga madde 11(2) şu şekildedir: “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda, yukarıda sayılan şartlarla birlikte, taşıdıkları devlet vatandaşlığından çıkma şartı da aranabilir. Bu takdirin kullanılmasına ilişkin esasların tespiti Bakanlar Kurulunun yetkisindedir.*” Bu madde, 7039 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 34. Maddesi ile yürürlükten kalkmıştır.

⁶² Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku*, 42. Devletin vatandaşını toprağına kabul etmek yükümlülüğü, özellikle devletin kimleri sınır dışı edebileceği ile yakından ilgilidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4. Protokol 3’üncü maddenin birinci bendine göre hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemeyecektir. Bu maddeye göre “*Kimse uyrukluğunda bulunduğu devletin ülkesinden bireysel düzeydeki ya da toplu (kollektif) bir işlem yoluyla kovulamaz (sınır dışı edilemez)*”. Bu hususta bkz. Aybay, “Sınırdışı”, 144.

⁶³ Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku*, 42, 46.

⁶⁴ Aybay vd., *Vatandaşlık Hukuku*, 42.

⁶⁵ Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 42.

⁶⁶ Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 13(2). Maddesine göre “*Herkes, kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ya da kendi ülkesine yeniden dönme hakkına sahiptir.*” Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmenin 12(4). maddesi de “*Hiç kimsenin kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamayacağını*” düzenlemiştir.

A. ULUSLARARASI KORUMA KAVRAMI VE AMACI

Devletler ile bireyler arasındaki vatandaşlık bağı, bireye devlete karşı yerine getirmesi gereken çeşitli ödevler yükler iken, devlete de bireyi koruma sorumluluğu yüklemektedir. Bu korumanın devletçe yerine getirilmediği ya da reddedildiği hallerde ise koruma ihtiyacının başka mekanizmalarla ikame edilmesi kaçınılmazdır⁶⁷.

Devletin vatandaşını koruma yükümlülüğü ile vatandaş ile devlet arasında var olan ilişki arasında sıkı bir bağlantı vardır. Bu bağlantı sayesinde kişiler vatandaşları oldukları devletlerce korunur⁶⁸. Uluslararası koruma arayışında bulunan kimse ile vatandaşı olduğu devlet arasındaki bağ, kişinin bu devlette yeterli korumaya ulaşamaması ya da devletin zulmün kendisine sebebiyet vermesi sonucunda zayıflar⁶⁹, bu durum ise bireyi vatansız benzeri bir duruma iter⁷⁰. Bu bağı zayıflamasıyla vatandaşı olduğu devletin birey üzerindeki egemenlik yetkisi kaybolmakta ve uluslararası koruma aradığı bir başka devletin egemenlik alanının bu kimsenin üzerinde güçlenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır⁷¹.

Uluslararası koruma statüsünün bir başka devletçe sağlanması bu bahsettiğimiz yoksun kalınan ulusal koruma, ikame edilmesinden ibarettir⁷². Dolayısıyla ulusal korumayı ikame niteliği taşıyan uluslararası koruma istisnaidir. Asıl olan vatandaşlık bağına dayalı korumadır. Asıl korumanın sağlandığı hallerde uluslararası korumaya ihtiyaç ya yoktur ya da uluslararası koruma statüsü mevcutsa bu koruma sona erecektir⁷³. Bugün uluslararası hukukta uluslararası korumaya dair en önemli düzenleme Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi⁷⁴ ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüdür⁷⁵.

⁶⁷ Uluslararası korumanın insan hakları ile ilişkisi için bkz. Neva Övünç Öztürk, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3/2 (2012) 196.

⁶⁸ Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 70.

⁶⁹ Neva Övünç Öztürk, "1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi", *AÜHFD*, 65/2 (2016), 398. dn. 50-52.

⁷⁰ Öztürk, "Sona Erme", 398.

⁷¹ Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 66.

⁷² Neva Övünç Öztürk Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi (Ankara: Yetkin 2015), 27. Öztürk, "Sona Erme", 398.

⁷³ Öztürk, "Sona Erme", 398.

⁷⁴ Sözleşmenin Uygun Bulma Kanunu ve Tam Metni (Kanun No: 359 Kabul Tarihi: 29/8/1961) Resmi Gazete 10898 (5 Eylül 1961). 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 New York Protokolü hakkında bkz. Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (İstanbul: Beta, 2018), 144, 147.

⁷⁵ Türkiye'nin 1967 Protokolü'nü onaylaması 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile gerçekleşmiştir. Protokol metni için bkz. Resmi Gazete 12968 (5 Ağustos 1968).

1951 tarihli Sözleşmede “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar”a uygulanmasına imkan veren bir tarih kısıtlaması ile taraf devletlerin Sözleşmeye katılabilecekleri kabul edilmiştir. Benzer şekilde Sözleşmenin “Avrupa’da meydana gelen olaylar”a uygulanmasına imkan veren bir coğrafi kısıtlama ile taraf devletlerce uygulanması mümkündür⁷⁶. 1967 Protokolü Sözleşme açısından tarih kısıtlamasını tamamen kaldırmış ancak Sözleşmeyi coğrafi sınırlama ile uygulama tercihinde bulunan devletlerin bu tercihleri ile bağlı kalmalarına olanak vermiştir⁷⁷. Türkiye, 1951 tarihli Sözleşmeye hem tarih hem de coğrafi sınırlamayı tatbik etmek suretiyle taraf olmuştur. Daha sonra 1967 Protokolüne taraf olunurken tarihi sınırlama etkisini yitirmişse de coğrafi sınırlamayı korumuştur⁷⁸. Türk hukukundaki uluslararası koruma türleri ise 1967 Protokolünde Türkiye’nin kabul ettiği coğrafi sınırlama doğrultusunda şekillenmiştir⁷⁹. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)⁸⁰ “Tanımlar” başlıklı 3(r). maddesi uluslararası koruma türlerini mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü olarak düzenlemektedir⁸¹.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan uluslararası korumada çok vatandaşlık meselesine dair YUKK’da açık bir düzenleme mevcut değildir. 1951 tarihli Sözleşmede açıkça düzenleme altına alındığını dikkate alarak, bu husus yalnızca 1951 tarihli Sözleşme kapsamında ele alınacaktır.

B. 1951 MÜLTECİNİN HUKUKİ DURUMUNA DAİR SÖZLEŞMEDE ÇOK VATANDAŞLIK MESELESİ

1951 tarihli Sözleşme madde 1. A. 2.’nin ilk paragrafında “mülteci”, “ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrıyacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemiyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemiyen, yahut tâbiyeti yoksa ve bahis konusu hâdiseler neticesinde evvelce mütaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemiyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemiyen

⁷⁶ Nasih Sarp Ergüven- Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye” *AÜHF* 64/4 (2013), 1017

⁷⁷ Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 84.

⁷⁸ Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 353.

⁷⁹ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma*, 51.

⁸⁰ Resmi Gazete, 28615 (11 Nisan 2013).

⁸¹ Türk hukukunda uluslararası koruma türleri için bkz. Aysel Çelikelvd., *Yabancılar Hukuku*, (İstanbul: Beta 2022) 19 vd. Sema Çörtoğlu, “Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler” *MHB*, 42/2 (2022) 879 vd. Geçici koruma statüsü ise YUKK kapsamında uluslararası koruma türlerinin yanında ayrıca kabul edilen bir tedbir olarak işaret olunur. Uluslararası korumadan farkı kitlesel ve geçici olmasıdır. Çelikel vd. *Yabancılar Hukuku*, 169. Ayrıca kitlesel halde yer değiştiren kişilerin durumunda ise bireysel olarak uluslararası korumanın sağlanmasının zorluğu nedeniyle geçici koruma kavramı geliştirildiği hakkında bkz. Sibel Özel, “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *YÜHF* XVII/2 (2020) 710.

şahıs” olarak tanımlanmıştır. “Mülteci” tanımının hemen ardından birden fazla vatandaşlığı olan kimselerin durumuna ilişkin açık bir düzenleme getirilmiştir. “Birden fazla tâbiyeti olan bir şahıs hakkındaki «Vatandaşı olduğu memleket» tâbiri tâbiyetini haiz olduğu memleketlerden her birini kasteder. Haklı bir korkuya müstenit muteber bir sebep olmaksızın, vatandaşı olduğu memleketlerden birinin himayesinden istifade etmiyen şahıs, vatandaşı olduğu memleketin himayesinden mahrum sayılmaz.” hükmüne yer verilmiştir.

1951 tarihli Sözleşme 1. A. 2. maddesine göre çok vatandaşlık halinde uluslararası koruma arayışında olan kimse, vatandaşı olduğu ülkelerin korumasından faydalanamamalı ve vatandaşı olduğu bu ülkelerde zulme uğrayacağı yolunda haklı bir korkuya sahip olmalıdır⁸². Sözleşme’nin çok vatandaşlık halinde uluslararası korumaya ilişkin lafzen sınırlandırıcı bir düzenleme getiren bu maddesi, mültecilere karşı sorumluluklarını sınırlı tutmak isteyen devletlerin isteklerinin 1951 tarihli Sözleşme’ye tezahürü olarak kabul edilmektedir.⁸³

1951 tarihli Sözleşme 1. A. 2. maddesi ile birden çok vatandaşlığı olan bir kimseyi kabul etme yükümlülüğü reddedilerek, uluslararası koruma sağlayan ya da sağlayacak olan devletler üzerindeki yükün azaltılması hedeflenmektedir⁸⁴. Buna göre, bir kimsenin vatandaşlığına sahip olduğu bir devlette zulüm göreceği hususunda haklı nedenlere dayalı bir korkusu olsa bile, haklı bir sebebe dayalı zulüm korkusunun olmadığı ve kendisini kabul edecek bir ülkesi olduğu sürece, Sözleşme’ye taraf devletler uluslararası koruma statüsü sağlamak yükümlülüğü altında değildir⁸⁵. Ancak vatandaşı olduğu her iki ülkede de zulme uğramaktan haklı nedenle bir korkusu varsa bu husus uluslararası koruma başvurusunun değerlendirme sürecinde ayrıntılı şekilde ele alınmalıdır. Çalışmamız kapsamında, vatandaşı olduğu ikinci ülkede zulüm korkusu olmamakla birlikte, sahip olunan ikinci vatandaşlığın etkili olmaması sebebiyle o ülkenin ulusal korumasından faydalanamayan kimselerin durumunun incelendiği gözden kaçmamalıdır. Bir kimsenin zulüm korkusu duymadığı diğer vatandaşlık ülkesinin ulusal korumasından faydalanmadığı yerde, uluslararası korumaya duyacağı ihtiyaç devam edecektir. Bu maddenin bir başka varlık sebebi şüphesiz her nerde olursa olsun ulusal korumanın uluslararası korumadan öncelikli olmasıdır⁸⁶. Zira ulusal korumanın sağ-

⁸² Nazlı Töre, *Millîterarası Hukukta Mülteci Verilerinin Korunması* (Ankara: Turhan, 2021), 165; Bauer, “Multiple Nationality”, 920.

⁸³ Bauer, “Multiple Nationality”, 922.

⁸⁴ Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 320.

⁸⁵ Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 320.

⁸⁶ BMMYK Mülteci Statüsü Belirlenmesinde Kriterler ve Usul Hakkında El Kitabında açıklanmıştır. Bkz. UNHCR (BMMYK), *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees* (Geneva 1992). Bauer, “Multiple Nationality”, 921; Töre, *Mülteci Verilerinin Korunması*, 165.

lanması halinde uluslararası korumaya ihtiyaç olmayacaktır. Ancak sahip olunan ikinci bir vatandaşlığın uluslararası hukukta kabul edilen vatandaşlık kavramının sonuçlarını haiz olmadığı hallerde uluslararası koruma başvurusuna engel olup olmayacağı hususu tartışmalıdır. 1951 tarihli Sözleşme’ye taraf ülkelerde uluslararası koruma açısından birden çok vatandaşlık halinin değerlendirilmesinde uygulamaların farklılaştığı görülmektedir. Bazı ülkelerin çok vatandaşlığa sahip olanların sığınma statüsüne sahip olabilecek kimselerden olmadığını varsayarak başvuruları reddettiği,⁸⁷ diğer ülkelerin ise karşılaştıkları somut olaylara göre değerlendirme yaptıkları görülmektedir⁸⁸.

1951 tarihli Sözleşme’ye taraf devletlerde iç hukuk düzenlemeleri çeşitlilik arz etse de uluslararası koruma statüsü belirlenmesinin, 1951 tarihli Sözleşme ve 1967 Ek Protokolü’nün belirlediği çerçeveye göre yürütüldüğü bilinmektedir⁸⁹.

1951 tarihli Sözleşmesi’nin yaptığı “*mülteci*” tanımından hareketle, özellikle çok vatandaşlık halinde uluslararası koruma başvurusuna ilişkin iki önemli husus öne çıkmaktadır. İlk olarak, başvuru sahibinin ikinci bir ülke vatandaşı olup olmadığı hususu statü değerlendirmesi sürecinde bir ispat sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunun cevaplanmasında uluslararası koruma başvurularında başvuru sahibinin hangi ülke vatandaşı olduğunun belirlenmesinde izlenen yol izlenmektedir. Uluslararası koruma başvuruları, ekseriyetle ilgililerin taşıdıkları belge veya pasaportlara veya kendi beyanlarına⁹⁰ göre değerlendirilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nin “*Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı*”nın 93. paragrafında, pasaportun içinde aksine bir ibare bulunmadığı müddetçe, bir devlet pasaportunu taşımanın o devletin vatandaşlığına sahip olunduğuna dair karine teşkil edeceği ifade olunmuştur⁹¹. Buna karşın doktrinde bir görüş ise pasaportun vatandaşlığı ispatı işlevini hukuken yerine getirmesi için pasaportta

⁸⁷ Örneğin yukarıda bahsettiğimiz *LW v. Bundesrepublik Deutschland* kararının 34. paragrafında Alman makamlarının konu hakkındaki tutumu anlaşılmaktadır. Bkz. yukarıda dn. 8.

⁸⁸ Örneğin Doğu Timor’un Endonezya tarafından ilhaki üzerine Avusturya’da yapılan uluslararası koruma başvurularında bu sorun tartışılmaktadır. Portekiz’in kolonyal yönetimi altındaki Doğu Timorlulara tanıdığı vatandaşlık hakları Avusturya’da yapılan uluslararası koruma başvurularında etkili vatandaşlık açısından değerlendirilmiştir. Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 345. Ayrıca Kuzey Korelilerin uluslararası koruma başvurularında Güney Kore vatandaşlığının etkili bir vatandaşlık olup olmadığına ilişkin değerlendirmeler için bkz. Andrew Wolman, “Refugee Status for North Korean Dual Nationals: A Study of Recent Cases from New Zealand”, *The Korean Journal of International and Comparative Law*, 10 (2022), 417 vd.

⁸⁹ Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 508.

⁹⁰ Örneğin, YUKK “*Kayıt ve Kontrol*” başlık 69(3). maddesi son cümlesi başvuru sahibinin kimlik tespit araştırmaları sonucunda da kimliğine dair bilgi elde edilememesi hâlinde, başvuranın beyanı esas alınacağını düzenlemektedir.

⁹¹ BMMYK, Handbook, para. 93

açıkça vatandaşlık bilgisinin yer alması gerektiğini vurgulamaktadır⁹². Kanaatimizce uluslararası koruma başvurusunda vatandaşlık tespiti yapılırken pasaport hamili olmanın, her zaman pasaportu düzenleyen devletin vatandaşlığına sahip olduğu anlamını taşımadığı akılda tutulmalıdır⁹³. İkinci olarak, BMMYK El Kitabı'nda birden fazla vatandaşlık sahibi kişilerin uluslararası koruma başvuruları incelenirken, hukuki anlamda bir ülkenin vatandaşı olmak ile ilgili ülkenin gerçekte bu kimseye sağladığı bir korumanın mevcut olup olmadığı ayırımının yapılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir⁹⁴. Daha açık ifadeyle, bir ülkenin vatandaşlığına hukuken sahip olmak ile o ülkeden pratikte koruma talep edebilmek her zaman birbiri ile örtüşmemektedir. Bazı durumlar olabilir ki uluslararası koruma başvuru sahibi vatandaşı olduğu bu ülkeye yönelik zulüm görme korkusu taşımayabilir ancak başvuru sahibinin bu vatandaşlığı taşıyor olması da yeterli korumanın kendisine bu ülke tarafından sağlanmasını temin etmiyor olabilir. Bu gibi hallerde ikinci bir vatandaşlığa sahip olmanın uluslararası koruma başvurusunda bulunmakla her zaman çelişmekte olduğu söylenemez⁹⁵. Burada uluslararası koruma başvurusu özelinde etkili vatandaşlık değerlendirmesi ele alınmalıdır.

C. ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU ÖZELİNDE “ETKİLİ VATANDAŞLIK SORUNU”

Uluslararası koruma hukuku değerlendirmelerinde karşılaşılabileceğimiz vatandaşlık ihtilafı için “*etkili vatandaşlık*” sorunu kavramını kullanmamız, özellikle yatırım hukukundaki “*etkin/gerçek vatandaşlık*” kavramı ile ayırt etmek amacıyla bilinçli bir tercihtir. Uluslararası hukukta “*etkin/gerçek vatandaşlık*” bağına ilişkin tartışmaların özellikle devletin uluslararası yatırım hukukunda vatandaşını koruma hakkı ile yakından ilişkili diplomatik himaye hakkı yer almaktadır. Ulus-

⁹² Doğan vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 190.

⁹³ Örneğin “*Yabancılar mahsus damgalı pasaportlar*”: Başlıklı 18. Maddesi “*Tabiiyetsiz bulunan veya tabiiyet durumlarının muntazam bulunmaması hasebiyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen tabiiyetsizlere tatbik edilen muamelelere tabi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında mezkûr Bakanlığın alacağı kararla “yabancılar mahsus” damgasını taşıyan ve Türk vatandaşlığını iktisap bakımından her hangi bir manayı veya hamili lehine her hangi bir hak iktisabını tazammun etmeyen bir pasaport verilir.*” denilmek suretiyle Türk vatandaşı olmayan kimselerin de Türkiye Cumhuriyeti pasaportu alabileceklerini ancak bunun Türk vatandaşlığını gösterir bir hukuki sonucu olmadığını düzenleme altına almıştır. Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku* 292.

⁹⁴ BMMYK, *Handbook*, para. 107. Konu hakkında Bkz. Töre, *Mülteci Verilerinin Korunması*, 165; Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsü*, 299.

⁹⁵ Örneğin, 2004 yılı öncesi başvurularda Amerika Birleşik Devletleri, özellikle ülkeye giriş ve ikamet hakkı tanımadığı iddia olunan Güney Kore vatandaşlığını gerekçe göstererek Kuzey Kore'den kaçan Amerika Birleşik Devletleri'nde sığınma arayışında bulunan kimselerin başvurularını reddetmiştir. 2004 yılı sonrasında sadece Kuzey Korelilere yönelik bir hukuki düzenleme ile mülteci başvuruları özelinde Amerikan hukukunda Kuzey Kore vatandaşlarının, Güney Kore vatandaşlığına sahip olduğunun kabul edilmeyeceği düzenleme altına alınmıştır. Wolman, “North Korean Asylum Seekers”, 798 vd.

lararası Adalet Divanı'nın *Liechtenstein v. Guatemala* kararında (*Nottebohm davası*) uluslararası hukuk anlamında vatandaşlığın tanınması için birey ile devlet arasında gerçek ve etkili bir bağın var olması gerektiğine vurgu yapılmıştır⁹⁶. Söz konusu kararda, özellikle uluslararası yatırım hukukunda benimsenen etkin vatandaşlık kriterinin tespitinde, lehine diplomatik koruma sağlanan gerçek kişinin vatandaşı olduğu devletle gerçek ve yakın bir ilişkinin varlığı araştırılmaktadır⁹⁷.

Uluslararası koruma başvurularında etkili vatandaşlık değerlendirmesinin temelinde kanaatimuzce kişi ile vatandaşlık ülkesi arasında gerçek bir bağlantının mevcut olduğu varsayımı vardır⁹⁸. Ancak uluslararası koruma başvurularında karşımıza çıkan “*etkili vatandaşlık*” meselesi uluslararası hukukta özellikle uluslararası yatırım hukuku alanında cereyan eden “*etkin/gerçek vatandaşlık*” tartışmasından hukuki sonuçları açısından farklılaşmaktadır⁹⁹.

Bir uluslararası koruma başvurusunda başvurucunun bir başka ülkenin vatandaşlığına sahip olması sebebiyle uluslararası koruma statüsünden faydalanamayacağı iddiası gündeme gelebilir. Uluslararası koruma başvurusunun değerlendirilmesi sırasında, üçüncü bir devlet ile başvurucu arasında vatandaşlık bağı mevcutsa, başvurucunun bir başka devletin hali hazırda ulusal korumasından yararlanabilecek olduğu bu halde, prensip olarak, uluslararası koruma statüsüne duyulan ihtiyaç ortadan kalkmaktadır. Ancak etkili vatandaşlığın söz konusu olmadığı hallerde, sözde/biçimsel bir vatandaşlık tam anlamıyla uluslararası koruma ihtiyacını bertaraf etmez. Bu sebeple ulusal koruma sağlayacak etkili bir vatandaşlığın somut olayda tespiti önem arz eder.

İngiliz Yüksek Mahkemesi Göç ve Sığınma Dairesi (*Upper Tribunal Immigration and Asylum Chamber*) önünde görülen bir temyiz başvurusunda, özellikle Kuzey Kore'den kaçarak İngiltere'ye sığınan ancak aynı zamanda Güney Kore vatandaşı oldukları iddia olunan kimselerin sahip oldukları bu vatandaşlık değer-

⁹⁶ *Nottebohm Case* Judgment of April 6th 1955, ICJ Reports 1955, 4-27, <<http://www.icj.org/docket/index.php?p1=3&p2=5&p3=-1&y=1955>> (E.T.: 12.08.2015). *Nottebohm* kararının uluslararası hukuktaki etkilerine dair ayrıca bkz. Berk Demirkol, “Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde “Etkin Vatandaşlık” Sorunsalı” *Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (2015) 161 vd.

⁹⁷ Demirkol, “Etkin Vatandaşlık”, 165.

⁹⁸ Gerçek bağlantı kistasının özellikle uluslararası koruma başvuru sahibi ile vatandaşı olduğu iddia olunan/ihtimali olan devlet arasındaki bağlantının tespiti için mahkemelerce kullanıldığına rastlanılmaktadır. Wolman, “North Korean Asylum Seekers”, 811.

⁹⁹ Uluslararası yatırım tahkiminde yatırımcının vatandaşlığının tespiti uluslararası korumada ikinci bir vatandaşlığın tespitinden şu açıdan farklıdır. Yatırımcı iki ya da çok taraflı uluslararası yatırım antlaşmalarında sağlanan korumalardan yararlanabilmek ve bu antlaşmaların ihlali halinde tahkim yargılamasına başvurabilmek için “yabancı” olmalıdır. Yatırımcının aynı zamanda yatırım yaptığı ülkenin vatandaşlığını taşıması halinde tahkim sürecinin başlayıp başlayacağına ilişkin olarak hakem heyetince bu ikinci vatandaşlık değerlendirilebilir. Konu hakkında bkz. Aysun Bolaca, “Uluslararası Yatırım Tahkiminde Vatandaşlık Meselesine (Yeniden) Bakış Serafin Garcia Armas v Venezuela” *YBHD* 8/1 (2022), 232.

lendirme konusu yapılmıştır. İngiliz Yüksek Mahkemesi tarafından başvuru sahipleri hakkında yapılan değerlendirmede, özellikle 1951 tarihli Sözleşme madde 1. A. 2 kapsamında ikinci bir vatandaşlığın analizinde

“(i) *Başvurucu halihazırda vatandaştır mı?*¹⁰⁰

(ii) *Başvurucu vatandaş değil ise vatandaşlığı kazanmaya hakkı var mıdır? (entitled to acquire)*

(iii) *Vatandaş değildir ancak vatandaşlığı kazanabilir mi? (able to acquire)*”

sorularının birbirinden ayrı ele alınmasının gerekliliği vurgulamıştır¹⁰¹.

Birleşik Krallık mahkemesi 1951 tarihli Sözleşme kapsamında ikinci bir vatandaşlığın varlığının kabulü için ya halihazırda vatandaşlık bağı olmasının ya da bu vatandaşlık için hak sahipliği olmasının (*entitled to acquire*) yapılan değerlendirmede dikkate alınması gerektiğini, başvuru sahibinin halihazırda bir vatandaşlığının olması halinde dahi bu vatandaşlığın etkili vatandaşlık (*effective nationality*) olup olmadığı üzerine de ayrıca değerlendirme yapılması gerektiğini BMMYK'nın El Kitabı'nın 107. paragrafına atıfta bulunarak vurgulamıştır.¹⁰²

Dünya genelinde mahkemelerin uluslararası koruma başvurularını reddetmeden önce sahip olunan ikinci vatandaşlığın etkili vatandaşlık olup olmadığı hususunda detaylı bir analiz yaptıklarına ne yazık ki sık rastlanılmamaktadır¹⁰³.

Son olarak uluslararası koruma statüsünün, ikame bir koruma sağlıyor olması nedeniyle yeniden kazanılan bir vatandaşlık bu korumayı sona erdirmektedir¹⁰⁴. 1951 tarihli Sözleşme madde 1. C. 3'e göre mülteci statüsü menşe devlet dışında bir başka devletin vatandaşlığının kazanılması ile sona erecektir. Ancak yukarıda birden fazla vatandaşlığa sahip olunması halinde uluslararası korumadan faydalanmanın mümkün olup olmadığına ilişkin yaptığımız değerlendirmede bahsettiğimiz gibi uluslararası

¹⁰⁰ Mahkeme uluslararası koruma başvuru sahibinin yabancı bir ülkenin vatandaşı olup olmadığına ilişkin çözülecek sorunların yine o ülke hukukuna göre belirlenmesi gerekliliğini 1930 Lahey Konvansiyonu madde 1-madde 2'ye dayanarak vurgulamıştır. Bkz. KK and others (Nationality: North Korea) Korea CG [2011] UKUT 92 (IAC) para. 59.

¹⁰¹ Bkz. KK and ors (Nationality: North Korea) Korea CG [2011] UKUT 92 (IAC) para 90.

¹⁰² Bkz. KK and ors (Nationality: North Korea) Korea CG [2011] UKUT 92 (IAC) para. 64.

¹⁰³ Türkiye'den uluslararası koruma statüsü talep edilen bir başvurunun ikinci bir vatandaşlık sebebiyle reddi halinin mahkemeler önünde değerlendirildiğine henüz rastlanılmamıştır. Doğu Timor vatandaşlarının aynı zamanda Portekiz vatandaşı olmaları nedeniyle Avustralya mahkemeleri 1990larda Portekiz vatandaşlığının şekli bir vatandaşlık mı yoksa etkili bir vatandaşlık mı olduğu hususunda değerlendirmelerde bulunmuştur. Özellikle Portekiz'in Doğu Timor vatandaşlarına ülkesinde ikamet imkânı vermiyor olması nedeniyle etkili vatandaşlık sağlamadığı kararlarda vurgulanmıştır. Bkz. Wolman, “North Korean Asylum Seekers”, 810. Konu hakkında ayrıca bkz. Piotrowicz, “Refugee Status and Multiple Nationality”, 324 vd.

¹⁰⁴ Özellikle uluslararası korumayı sona erdirecek nitelikte yeniden bir başka vatandaşlığın kazanılmasının mümkün olduğu ve burada ulusal korumayı sağlayacak devlet ile birey arasında etkili vatandaşlık bağının olması gerektiği hakkında bkz. Öztürk, “Sona Erme”, 417.

koruma statüsü sahibi bir kimsenin sonradan şeklen/görünürde bir vatandaşlık kazanması, uluslararası koruma statüsünün sona ermesi için yeterli değildir¹⁰⁵. Bu kazanılmış vatandaşlığın etkili olması (*effective*), özellikle vatandaş ile devlet arasındaki bağın gerçekte mevcut olmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır¹⁰⁶.

SONUÇ

Günümüzde “*herkesin yalnızca bir vatandaşlığı olmalıdır*” prensibinin oldukça sınırlı şekilde uygulandığı, gelişen ve yakınlaşan dünyada bireylerin yalnızca bir ülke ile vatandaşlık bağı ile bağlı olmak zorunda kalmasının realiteye uygun düşmeyeceği açıktır. Pek çok farklı sebebe dayalı olarak ortaya çıkabilecek çok vatandaşlık halleri bugün uluslararası hukukta kabul görmektedir. Çok vatandaşlık hali de vatandaşlığa bağlı hukuki sonuçlar özellikle haklar ve yükümlülükler açısından çeşitli ihtilafları beraberinde getirebilmektedir. Çalışma özelinde genel olarak çok vatandaşlık hallerinden bahsedilmiş ve olası çok vatandaşlık halinin uluslararası koruma başvurusuna etkisinin anlatılması amaçlanmıştır.

1951 tarihli Sözleşme çerçevesinde etkili bir vatandaşlığa rağmen taraf devletlere uluslararası koruma arayışında bulunan herkese koruma yükümlülüğü getirecek şekilde Sözleşmenin yorumlanamayacağı açıktır. Ancak vatandaşlığın etkili olup olmadığının mahkemelerce değerlendirilmesi 1951 tarihli Sözleşme sistematığında yer alan ulusal korumanın uluslararası korumadan öncelikli sonucunu destekler nitelikte olacaktır.

Uluslararası koruma başvurusunda başvuru sahibinin korumasından yararlanabileceği bir ülkenin vatandaşı olduğuna yönelik değerlendirmenin iki ayağı olmalıdır. Uluslararası koruma başvurusu şartlarından olan, vatandaşı olduğu ülkede zulme uğrama korkusunun somut olayda söz konusu ülke için gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti yanında, ilgili ülke vatandaşlığının başvuru için etkili bir vatandaşlık statüsü sağlayıp sağlamadığı da değerlendirme konusu yapılmalıdır. Bu husus, BMMYK'nın uluslararası koruma statüsünün tespitinde kullanılacak usullere ilişkin hazırlanmış olduğu el kitabında da hukuki anlamda bir ülkenin vatandaşı olmak ile ilgili ülkenin gerçekte bu kimseye sağladığı bir korumanın mevcut olup olmadığı ayrımının yapılması gerektiği hatırlatılmak suretiyle vurgulanmıştır. Tüm bu açıklamalar ışığında, çok yönlü bir bireysel değerlendirme süreci yürütülmesinin, uluslararası korumadan gerçekten faydalanma ihtiyacı olan başvuru sahipleri için son derece önemli olduğu göz önünde tutulmalıdır. Her somut olayda vatandaşlığın ulusal koruma sağlayabilecek etkinlikte bir vatandaşlık statüsü sağlayıp sağlamadığı, uluslararası korumanın amacı özellikle ulusal korumaya ikame olma işlevi dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

¹⁰⁵ Öztürk, “Sona Erme”, 416-417.

¹⁰⁶ UNHCR (BMMYK), *Note on Cessation Clauses*, para. 17.

KAYNAKÇA

- Aykaç, Alper Can. “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Strazburg, 6.XI.1997”. *TBB Dergisi*, 77 (Temmuz-Ağustos 2008), 359-383.
- Aybay, Rona, “Çifte Uyruklu Sorunu”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 15 (1993), 101-108.
- Aybay, Rona. “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/2 (2003), 141-172.
- Aybay, Rona vd. *Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019.
- Bauer, Jon. “Multiple Nationality and Refugees”. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 47 (2014), 905-1001.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm. “Kanunlar İhtilafı Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilaflarının Çözümü ve MÖHUK m. 4 (1) (b) ve (c) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2015) 111-150.
- Bolaca, Aysun. “Uluslararası Yatırım Tahkiminde Vatandaşlık Meselesine (Yeniden) Bakış Serafin Garcia Armas v Venezuela” *YBHD* 8/1 (2022), 223-241.
- Boulbes, Raymond. *La question de la double allégeance -Évolution à cet égard du droit français de la nationalité*. Paris: Dalloz, 1958.
- COE, Council of Europe, *Report on Multiple Nationality*. Strasburg, 2000. <https://rm.coe.int/16807004f3>
- Çelikel, Aysel vd. *Yabancılar Hukuku*, İstanbul: Beta, 27. Basım, 2022.
- Çörtoğlu Koca, Sema. “Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler” *MHB*, 42/2 (2022) 873-912.
- Demirkol Berk, “Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde “Etkin Vatandaşlık” Sorunsalı” *Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (2015) 159-193.
- Doğan, Vahit vd. *Türk Vatandaşlık Hukuku* Ankara: Savaş Kitabevi, 18. Basım, 2022
- Ekşi, Nuray. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta, 5. Basım, 2018.
- Erdem, Bahadır. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul: Beta, 2022.
- Ergüven, Nasıh Sarp - Özturanlı, Beyza Özturanlı. “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye” *AÜHFD* 64/4 (2013) 1007-1061.
- Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk*. Ankara: Savaş, 11. Basım, 2021
- Güngör, Gülin. “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi” *MHB*, 17-18/1-2 (1997-1998), 229-250
- Güngör, Gülin. *Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Yetkin, 9. Basım, 2021.
- Göger, Erdoğan. “Çifte Vatandaşlık”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1-4 (1995), 127-181.
- Gümüşlü Tunçağıl, Gülce. “Vatandaşlığa İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları”. *Public and Private International Law Bulletin* 41/1 (Haziran 2021), 99-127. <https://doi.org/10.26650/ppil.2021.41.1.815537>
- Karademir, Ebru. “Türk Hukukunda Çifte/Çok Vatandaşlıktan Kaynaklanan Sorunlar”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/1 (2018), 239-264.

- Nomer, Ergin. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 29. Basım, 2021.
- Nomer, Ergin. "Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık, *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, 14/ 1-2 (1994), 55-62.
- Özel, Sibel. "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi" *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 37/2 (2018), 249-295.
- Özel, Sibel. "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü", *YÜHFD XVII/2* (2020) 709-734.
- Özkan, Işıl - Tütüncübaşı, Uğur. "Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler". *AÜHFD*, 57/3 (2008), 599-634.
- Öztürk, Neva Övünç. "*Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili*", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3/2 (2012) 187-229.
- Öztürk, Neva Övünç. *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*. Ankara: Yetkin, 2015.
- Öztürk, Neva Övünç. "1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi", *AÜHFD* 65/2 (2016) 393-448. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001816
- Öztürk, Neva Övünç. *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*. Ankara: Yetkin, 2015.
- Piotrowicz, Ryszard. "Refugee Status and Multiple Nationality in the Indonesian Archipelago: Is There a Timor Gap". *International Journal of Refugee Law* 8/3 (1996) 319-346.
- Tiryakioğlu, Bilgin. "Multiple Citizenship and Its Consequences in Turkish Law". *Ankara Law Review*, 3/1 (2006) 1-16.
- Töre, Nazlı. *Milletlerarası Hukukta Mülteci Verilerinin Korunması*. Ankara: Turhan, 2021.
- Uluocak, Nihal. "Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Son Gelişmeler". *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni* 7/ 2, (1987), 181-186.
- UNHCR (BMMYK), Note on Cessation Clauses. Erişim 02 Şubat 2023. <https://www.unhcr.org/3ae68cf610.html>
- UNHCR (BMMYK), *Master Glossary of Terms*. Erişim 21 Şubat 2023. <https://www.unhcr.org/glossary/>
- UNHCR (BMMYK), *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees* (Geneva 1992).
- Vonk, Olivier. *Dual Nationality in the European Union, A Study on Changing Norms in Public and Private International Law and in the Municipal Laws of Four EU Member States*. Brill, Nijhoff: Brill, 2012.
- Vural Çelenk, Belkis. "Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 9 Kasım 2021 Tarihli LW ve Almanya Federal Cumhuriyeti Kararı Çevirisi". *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi Prof. Dr. M. Fatih UŞAN'a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı*, 2 (2022), 1787-1812. <https://doi.org/10.33432/ybuhukuk.1138357>

Wolman, Andrew. “North Korean Asylum Seekers and Dual Nationality”. *International Journal of Refugee Law* 24/4 (2012), 793-814.

Wolman, Andrew. “Refugee Status for North Korean Dual Nationals: A Study of Recent Cases from New Zealand”. *The Korean Journal of International and Comparative Law* 10 (2022), 66-80. <https://doi.org/10.1163/22134484-12340165>